

4. Зязюн І.А. Філософські засади освіти в Україні // Філософія сучасної освіти в Україні: Матеріали першої всеукраїнської науково-практичної конференції «Філософія сучасної освіти та стан її розробки в Україні». – К.: ІЗМН, 1997. – С. 61-65.
5. Иванова С.В. Педагогические условия гуманизации процесса обучения учащихся : на материале преподавания литературы: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Светлана Вениаминовна Иванова ; Московский пед. гос. ун-т. – М., – 1998. – 14 с.
6. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: Навч. посібник. – Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 608 с.
7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
8. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / Лист Міністерства освіти і науки України від 31.07.2008 № 1/9-484 головам робочих груп МОН України з розроблення галузевих стандартів вищої освіти та головам науково-методичних комісій МОН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу 05.03.16: <http://pravo.lvonevsky.org/bazaua09/pismo/sbor02/text02339/index.htm>. – Загол. з екрану.
9. Кудусова А.Ш. Формування гуманістичної спрямованості майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти ; Кудусова Аліє Шухрїївна / Інститут педагогіки і психології професійної освіти, відділ теорії і методики педагогічної майстерності, АПН України; Київ – 2005. – 31 с.
10. Лук'янова Л. Б. Феномен екологічної компетентності / Л. Б. Лук'янова // Філософія педагогічної майстерності : зб. наук. праць / редкол.: Н. Г. Ничкало та ін. – Вінниця : Вінниця, 2008. – С. 136-145.
11. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. Додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу 05.03.16: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Учитель Інна Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки Національної металургійної академії України.

Наукові інтереси: теорія та методика формування педагогічної майстерності майбутніх педагогів професійного навчання.

УДК 658.386:664 (075/8)

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ірина ЦАРЕНКО (Кіровоград)

Стаття присвячена обґрунтуванню компетентнісного підходу у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання у вищому навчальному закладі (ВНЗ) до використання здоров'язбережувальних освітніх технологій. На основі аналізу літератури, узагальнення педагогічного досвіду виявлено педагогічні умови ефективного використання здоров'язбережувальних технологій. Результати дослідження дали можливість конкретизувати поняття здоров'язбережувальної компетентності і визначити її змістове наповнення, виокремити складові моделі діяльності загальноосвітніх навчальних закладів різного типу і профілю в напрямі здоров'язбереження. З'ясовано, що зміст освіти і раціональне поєднання традиційних та інноваційних здоров'язбережувальних технологій забезпечують належну якість підготовки фахівців професійного навчання. Подальші дослідження доцільно спрямувати на інтеграцію здоров'язбережувальних технологій з компонентами методичної системи навчання професійно-орієнтованим дисциплінам у педагогічному виші.

Ключові слова: культура здоров'я, здоровий спосіб життя, здоров'язбережувальні компетенції, освітні технології, навчальний процес.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів державної політики України на шляху до європейського майбутнього є реалізація здоров'язбережувальних технологій у системі сучасної освіти. Збереження здоров'я молодого покоління залежить від взаємодії педагогів, медичних і соціальних працівників. Водночас, вибрані шляхи модернізації системи освіти і виховання молоді сприяють підвищенню інтересу суспільства до цих технологій, а також до особистості, яка бере участь в їх реалізації. Тому виникає потреба у використанні наявних і розробці нових здоров'язбережувальних технологій, спрямованих на підвищення інтересу студентів до здорового способу життя, збереження природного середовища, що сприяє поліпшенню їх здоров'я.

Концепція здорового способу життя людини передбачає виконання принципів збереження здоров'я як основи продуктивної працездатності, що поєднується з раціональним ставленням до природи.

Негативні тенденції погіршення стану здоров'я молоді, демографічна криза, розповсюдженість соціально-небезпечних хвороб мають соціальні та економічні наслідки, впливають на імідж країни в світі, в цілому. Це актуалізує проблему використання здоров'язбережувальних технологій при викладанні професійно-орієнтованих дисциплін у педагогічних ВНЗ для збереження здоров'я студентів, що відповідає сучасним запитам практики.

Аналіз актуальних досліджень. Результати аналізу наукових досліджень і публікацій з питань впровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес (О. Іонова [5], А. Міт'яєва [9] та ін.) показали, що їх використання є головним напрямом у вирішенні проблем, пов'язаних із збереженням і зміцненням здоров'я молоді.

Педагогічні умови формування необхідних якостей у майбутніх фахівців з різних видів діяльності висвітлюються у багатьох наукових працях. Зокрема, С. Кириленко [6] і Л. Лубишева [8] досліджували педагогічні умови функціонування технології формування культури здоров'я молоді. У дослідженні Ю. Драгнєва [3] уточнені педагогічні умови реалізації здоров'язбережувальних технологій у системі підготовки студентів.

Доцільно зазначити, що особливостям формування культури здоров'я студентів і педагогічним умовам формування їх здоров'язбережувальної компетентності присвячені праці Д. Вороніна [1]. Але автор не врахував у своєму дослідженні умови ефективного здійснення оздоровчого впливу фізичного виховання на студентів, які висвітлював А. Домашенко [2].

Крім цього, нерозв'язаними залишаються завдання щодо визначення змісту, форм, методів і реалізації принципів здоров'язбереження у діяльності педагогів. Це не сприяє вирішенню проблем у системі підготовки педагогів професійного навчання до використання здоров'язбережувальних технологій.

Метою статті є обґрунтування компетентнісного підходу у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання до використання здоров'язбережувальних освітніх технологій у навчально-виховному процесі.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися такі методи: аналіз науково-педагогічної літератури з проблем упровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес, узагальнення передового педагогічного досвіду, вивчення й узагальнення досвіду підготовки студентів у ВНЗ (аналіз лекцій і практичних занять), виявлення організаційно-педагогічних умов ефективного використання здоров'язбережувальних освітніх технологій.

Виклад основного матеріалу. Результати проведеного нами аналізу науково-педагогічної літератури показують, що нині не існує однозначного тлумачення поняття «здоров'язбережувальні освітні технології». Зокрема, І. Єрохіна розуміє це поняття як сукупність форм, методів і засобів, які спрямовані на досягнення оптимальних результатів у підтримці фізичного, психічного й соціального благополуччя людини, у формуванні здорового способу життя [4, с. 165]. Водночас, О. Ковальова тлумачить ці технології як засіб організації й послідовних дій у навчально-виховному процесі та реалізації освітніх програм на основі всебічного врахування особливостей індивідуального здоров'я молодого покоління [7, с. 50].

Проведені нами аналіз та узагальнення досліджень різних авторів щодо розуміння такого складного поняття як «здоров'язбережувальні освітні технології», переконують, що у сучасному педагогічному ВНЗ ці технології мають бути невід'ємною частиною навчально-виховного процесу. Тому їх можна розглядати як сукупність форм, методів, засобів і окремих прийомів організації та управління навчально-виховним процесом у ВНЗ, які спрямовані на забезпечення ефективності здоров'язбереження студентів. На нашу думку, реалізація принципів здоров'язбереження у сучасній педагогіці не може обмежуватися однією освітньою технологією, бо в цьому понятті інтегруються всі напрями діяльності ВНЗ щодо формування, збереження і зміцнення здоров'я студентів та їх майбутніх вихованців.

Сучасні здоров'язбережувальні освітні технології представлені у вигляді технологій організації навчального процесу, технологій організації пізнавальної діяльності студентів, технологій виховної роботи, предметних технологій тощо. Проведений аналіз наявних технологій у галузі здоров'язбереження дає можливість виокремити такі: технології для створення безпечних умов перебування, навчання та праці в закладі освіти; технології для вирішення завдань раціональної організації виховного процесу; технології щодо відповідності навчального і фізичного навантаження реальним можливостям студента; оздоровчі технології для зміцнення фізичного здоров'я студентів. Водночас, метою цих технологій є сформованість у студентів необхідних компетенцій, передбачених освітньо-кваліфікаційною характеристикою педагога професійного навчання.

Різновекторна спрямованість зазначених технологій дає можливість визначити головні чинники, які завдають шкоди здоров'ю молоді. Відповідно, їх мають враховувати майбутні педагоги професійного навчання у практичній діяльності. До них відносяться:

1. Відсутність культури здоров'я в Україні, коли людина не прагне взяти на себе відповідальність за власне здоров'я. Недосконалість системи формування культури здоров'я населення зумовлено низьким рівнем санітарно-профілактичних заходів, відсутністю «моди» на здоров'я, в цілому.

2. Звуження поняття здоров'я, що зумовлено відсутністю комплексної системи оцінювання його рівнів. Зокрема, для характеристики стану здоров'я населення нині користуються такими показниками, як рівень смертності, рівень і структура загальної захворюваності населення тощо. Водночас, на такі складові

здоров'я людини, як «соціальний клімат», «психічне здоров'я» та інші все менше звертають увагу органи освіти і державного управління.

3. Вплив на людину шкідливих факторів навколишнього середовища. Зокрема, за даними екологів, значна частина України є зоною екологічного лиха. Забруднена атмосфера і водні ресурси є причиною непридатності сировини для виробництва якісних продуктів харчування, що також негативно впливає на здоров'я населення.

4. Неприятливий вплив на здоров'я населення антропогенних факторів, як електромагнітні та іонізаційні випромінювання, викиди хімічної промисловості, соціально-психологічний вплив засобів масової інформації.

5. Недосконалість законодавчої і нормативно-правової бази для забезпечення функціонування системи охорони здоров'я населення.

Для вирішення завдань здоров'язбереження у системі підготовки майбутніх педагогів професійного навчання покладено компетентнісний підхід як системоутворювальний фактор розвитку особистісних якостей студентів і формування позитивного ставлення до здоров'я людини.

Доцільно зазначити, що поняття «бути компетентним» передбачає глибокі знання певної галузі науки та вміння їх застосовувати на практиці. Тому, під здоров'язбережувальною компетентністю ми розуміємо інтегровані якості особистості, що мають складну системну організацію та є сукупністю і взаємодією мотиваційного, когнітивного і діяльнісного компонентів готовності студентів до здійснення майбутньої професійної діяльності в напрямі здоров'язбереження учнів і вихованців. Рівні сформованості цих компонентів характеризують здатність майбутнього педагога професійного навчання до збереження і зміцнення фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я – свого та майбутніх учнів.

Компетентнісний підхід передбачає, що результати формування системи компетенцій майбутніх педагогів професійного навчання в напрямі здоров'язбереження є одним із ключових моментів оцінки якості їх підготовки. Саме поняття «здоров'язбережувальної компетенції» включає: знання і розуміння (теоретичне знання академічної галузі, здатність знати й розуміти); знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій); знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті).

У формуванні здоров'язбережувальних компетенцій вирішальну роль відіграє не лише зміст освіти, а й освітнє середовище ВНЗ і здоров'язбережувальні технології. Відповідність якості підготовки фахівців вимогам галузевого стандарту вищої освіти має визначатись його компетенціями. Зокрема, до соціально-особистісних здоров'язбережувальних компетенцій педагога професійного навчання відносяться: розуміння та сприйняття етичних норм поведінки щодо інших людей і стосовно природи (принципи біоетики); розуміння необхідності дотримання норм здорового способу життя; здатність навчатися та оволодівати інноваційними здоров'язбережувальними технологіями; креативність; комунікабельність (сприятливий соціальний клімат); толерантність; екологічна грамотність.

Відповідно, до здоров'язбережувальних компетенцій для вирішення проблем і задач соціальної діяльності, інструментальних і загальнонаукових задач майбутніх педагогів належать: здатність організувати навчально-виховний процес згідно вимог безпеки життєдіяльності; здатність відстежувати і фіксувати позитивні та негативні зміни в стані власного здоров'я і здоров'я оточуючих; здатність формувати ефективну та дієву програму збереження здоров'я всіх суб'єктів навчально-виховного процесу; здатність створювати здоров'язбережувальне освітнє середовище; здатність організувати профілактичні заходи для запобігання захворюваності учнів.

Майбутні педагоги професійного навчання повинні засвоїти, що ефективне формування здорового способу життя вимагає активного залучення учнів до здоров'язбережувального процесу, формування в них активної життєвої позиції щодо зміцнення і збереження власного здоров'я.

Результати проведеного нами аналізу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів України різного типу і профілю в напрямі здоров'язбереження дає можливість виокремити складові моделі цієї діяльності, в якій поєднуються різні форми і види роботи, зокрема: корекція порушень соматичного здоров'я з використанням комплексу оздоровчих і медичних заходів без відриву від навчального процесу; використання різноманітних форм організації навчально-виховного процесу з урахуванням психологічного та фізіологічного їх впливу на учнів; контроль за виконанням санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу, зокрема нормування навчального навантаження і профілактика перевтоми учнів; медико-психологічний і педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного та психічного розвитку учнів; розробка і реалізація навчальних програм щодо формування в учнів навичок здорового способу життя та профілактики шкідливих звичок; забезпечення діяльності служби психологічної допомоги педагогам та учням у подоланні стресів; сприяння гуманному ставленню до учнів; формування належного соціального клімату в колективі; контроль за дотриманням збалансованого харчування учнів загальноосвітніх шкіл і закладів профтехосвіти; організація та проведення заходів, які сприяють збереженню і зміцненню здоров'я вчителів та учнів.

Формування ціннісної мотивації особистості до здорового способу життя, виховання здорової людини – процес досить складний і суперечливий. На нього впливають умови розвитку держави, громадська думка, тобто найчастіше ті чинники, що не залежать від школи. Орієнтація і стан сімейного виховання не завжди допомагають педагогам у цій роботі. Збільшується кількість проблемних родин і підвищується зайнятість батьків, що негативно впливає на виконання ними виховних функцій. Адже, за результатами численних соціологічних досліджень, багато дітей саме в родині здобувають перший негативний життєвий досвід. Тому доцільно застосовувати такі здоров'язбережувальні технології, які сприяли б усвідомленню учнями, що стан здоров'я і працездатності людини більшою мірою залежить від неї самої, від власної культури здоров'я.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, відповідальність за здоров'язбережувальну діяльність покладається на освітню систему, яка має значний потенціал для переорієнтації традиційного навчального процесу, спрямованого на формування знань, умінь та навичок з основ наук, на раціональний здоров'язбережувальний процес розвитку та виховання здорового молодого покоління з високим творчим потенціалом.

Проведений нами аналіз різних форм і методів роботи у ВНЗ показав, що формуванню здоров'язбережувальних компетенцій у майбутніх педагогів професійного навчання сприяють такі форми навчання: лекційні, практичні і лабораторні заняття, індивідуальна робота студентів, педагогічна практика, наукова діяльність студентів. Разом з цим, на практиці доведена ефективність таких методів, як проблемне навчання та проектна діяльність. Водночас, посилення педагогічного ефекту від використання здоров'язбережувальних освітніх технологій спостерігається завдяки застосуванню засобів мультимедіа, відеофрагментів, електронних інформаційних джерел, які у поєднанні з інформаційно-комунікаційними технологіями забезпечують ефективне функціонування цих технологій у системі вищої освіти.

Таким чином, зміст освіти і раціональне поєднання традиційних та інноваційних освітніх технологій забезпечують належну якість підготовки студентів, яка відповідає вимогам галузевого стандарту вищої освіти. Подальші дослідження доцільно спрямувати на інтеграцію здоров'язбережувальних технологій з компонентами методичної системи навчання професійно-орієнтованим дисциплінам у педагогічному виші.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Воронін Д.С. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів ВНЗ засобами фізичного виховання: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Д.С. Воронін. – Херсон, 2006. – 20 с.
2. Домашенко А.В. Організаційно-педагогічні засади системи фізвиховання студентів: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. наук з фіз. вих.: спец. 24.00.02 «Фізична культура» / А.В. Домашенко. – К., 2003. – 17 с.
3. Драгнев Ю.В. Компоненти формування культури здоров'я студентів в умовах комп'ютеризації навчання: монографія / за ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2007. – 176 с.
4. Ерохіна І.А. Здоров'єсберегаючі технології в профілактике наркозависимості подростоків: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Ерохіна Ірина Антоновна, 2005. – 272 с.
5. Іонова О.М. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема / О.М. Іонова, Ю.С. Лукьянова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: монографія / за ред. Єрмакова С.С. – Харків, 2009. – ХХІІІ – №1. – С. 69-72.
6. Кириленко С.В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників: автореф. дис... на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / С.В. Кириленко. – К., 2004. – 21 с.
7. Ковалева О.И. Личностно ориентированное обучение студентов современных вузов как фактор сохранности здоровья: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Ковалева Олеся Ивановна, 2004. – 175 с.
8. Лубышева Л.И. Инновационная технология формирования культуры здоровья / Л.И.Лубышева // Физическая культура, 2007. – № 5. – С. 5-12.
9. Митяева А.М. Здоров'єсберегаючі педагогічні технології: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А.М. Митяева. – М.: Академия, 2008. – 192 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Царенко Ірина Леонтіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія і методика професійної освіти.